

vrijdag 15 september 1989

KUNST

NRC Handelsblad 6

Eerste optreden Hworostovsky in Nederland Ik droom over Bellini, Prokofjev en Rossini

Two maanden geleden was de tot dan toe onbekende maar virtuoze Russische bariton Dmitri Hworostovsky (27) het Cardiff Singer of the World 1989-winnenaar. Het Nederlands Theater Orkest nodigde hem prompt uit voor een tweetal concerten in ons land, zijn eerste optreden na Cardiff buiten de Sovjet-Unie.

Door PIETER KOTTMAN

Engelins beschroomd kijkt Dmitri Hworostovsky het repetitieraam in van Studio Amsterdam, gelegen aan een zijstraatje van het hoofdstedelijke Leidseplein. Voor het eerst zijn zanger en orkest bij elkaar, de tempi worden ingestudeerd. Er gaat nog van alles mis tijdens de oefeningen van Rodrigo uit Verdi's Don Carlo, gewijld. Laat Hworostovsky zich onderbreken door Jules van Housen, vaste dirigent en artistiek leider van het zongeselschap, in 1985 opgericht door de Nederlandse Opera. Tijdens de aria *Alfano* uit Donizetti's *La Favorite* richt hij voor het eerst zelf in dit in de langzaam, geeft hij aan, deze passage moet moderner. Een dag later, tijdens een openbare repetitie in het Concertgebouw, compliceert hij het orkest voor het inmiddels bevreemdende samenspel.

Bariton Dmitri Hworostovsky, geboren in 1962 in het geboorteland Sibirië, Krasnojarsk waar hij nog altijd woont, was twee maanden geleden nog onbekend. De finish van het zangconcours van Cardiff en vooral de televisieuitzending die de BBC eran wijdde, twee maanden geleden, bracht daarin verandering. Vanaf het moment dat de op zijn landgenoot Rudolf Nurejev gelijkende toon geyvo Hworostovsky het podium betrad en zijn eerste noot zong, beoefde hij gebaard iets heel bijzonders. Hier stond een virtuoos die de kijker, juist door zijn onbekendheid, het opwindende gevoel gaf een persoonlijke ontdekking te doen.

Beheersing

Hworostovsky is een naturalist die door jarenlange studie hooguit in goede hoedanigheid kan worden geleid. Niet alleen beschikt hij over een fenomenale, gezien

zijn leeftijd opmerkelijk gelagde stem die het orkest moeiteloos tot een bijrol dwingt, ook zijn technische presentatie overtuigt die van de allergrouten. Zijn beheersing grenst op alle niveaus aan perfectie, zijn meeslepende dramatische lyrik vervult nooit in sentiment. Alleen al de blaas maar het liet de vroeg applauderende publiek in Cardiff tot enkele maanden, verried een intrigerend zelfbewaakt. Hworostovsky heeft alles om uit te groeien tot een megestaar.

Zijn repertoire bestaat voornamelijk uit Russisch en Italiaans belcanto. De dramatische lyrik heeft zijn voorkeur. "Voor Wagner," zegt hij na afloop van de repetitie, "heb ik niet het juiste profiel. Ik droom over Verdi, Bellini, Rossini, Tsjaikovski, Donizetti en Prokofjev. Ik wil Tsjaikovski's *Yngve* Orkest beheersen en daar heb ik mijn handen vol aan. Wagner, waar ook in de Sovjet-Unie veel zangers zich op toeleegen, vereist een hardere, instrumentelere stem dan ik heb."

Op zeventienjarige leeftijd, toen hij het liefst urenlange een half tegen de muur trapte ("Mijn moeder vroeg zich in ernst af of mijn bovengenoemde wel in orde was"), werd hij door zijn ouders naar de muzikale school gestuurd. Hij kreeg pianolesen, later leerde hij het schoolkoor dirigeren. Toen hij zeventien was en nog meespeelde in de schoolopvoering, ontdekte de oude pedagoog Shindarov zijn stem. "Hij vestigde de aandacht op wat hij noemde mijn 'sierlijke' eigenschappen, niet alleen de stem vond hij belangrijk, maar ook mijn karakter en mijn presentatie. Hij liet mij acteren op louter muzikale fransen, zonder libretto. De woorden kwamen pas later, onder zijn leiding heb ik gezongen tot mijn rug en ledematen pijn deden en tot ik letterlijk sterftes zag."

Naar het conservatorium in Moskou mocht hij niet van zijn ouders, hij hield te veel van wat hij zelf noemt "wanden tot in de vroege ochtend". Onder leiding van de zangpedagoog Jelkharina Yofel doorrijt hij het conservatorium van zijn geboorteland Krasnojarsk en direct na zijn afstuderen, in 1984, solist werd toen de plaatselijke opera. Sopraan en pedagoog Irma Archipova, voorzitter van de praag opgericht over-

koepelende Sovjet Muziek Gemeenschap en, volgens Hworostovsky, "moeder van alle getalenteerde zangers in de Sovjet-Unie", dreef er bij hem op aan mee te doen aan het Cardiff-concours. Dat zichzelf zitting had in de jury was, gezien het talent van haar protégé, geen bewaar — hij had toe dat ook gewoonten.

Sinds Cardiff heeft Hworostovsky een impresario, de Engelsman Marc Hildrew, die zijn buitenlandse optredens regelt. Er zijn inmiddels aanbiedingen van veel belangrijke Westerse operahuizen en concertzalen, zoals die van Glyndebourne, The Royal Opera House Londen, de Scala in Milaan, de Parijse Bastille Opera, in Nederland het Residentie-Orkest en het Rotterdamse Philharmonisch Orkest. Op zijn programma staan bovendien plantoetsen van een solorecital en van Mascagni's *Cavalleria Rusticana*, met Josey Norman, José Carreras en Caecilia Bartoli.

Het grootste deel van zijn tijd vergen echter de optredens in eigen land, tot in de verste uithoeken. Het staatspresidentiaal concert heeft sinds kort zijn motto: "Sovjet Muziek Gemeenschap legt hem een lijst van concerten voor, waaruit hij kiezen moet. Hoewel minimaal vijftig procent van zijn zinge in de verenigingskaal vloeit, prijst Hworostovsky zich gelukkig dat hij elders kan optreden, want solisten van het Bolsjoj-theater in Moskou krijgen doorgaans veel wat moeilijker toestemming."

Op de vraag of zijn leermeesters hem waarschuwen voor het gevaar dat te snel succes zijn stem opbrandt, antwoordt Hworostovsky glimlachend: "Daarvoor hoefden ze me niet te waarschuwen, van dat risico ben ik me heel goed bewust. Ik heb alleen niet alles in dit land. Het succes na Cardiff overvalt me, optredens in het buitenland zijn snauw voor me. De komende drie jaar liggen de concerten in mijn eigen land al vast. Ik heb gemiddeld zes optredens in tien dagen. Ik heb nu eenmaal geluk nodig, hoewel je bij ons ook niet geld niet verder komt omdat er eenzijdigweg niets is. Perestrojka en glasnost hebben voor een ongekende crisis gezorgd, er is letterlijk niets te eten."

Met het oog op zijn carrière zou Hworostovsky graag naar

Hworostovsky.org

Dmitri Hworostovsky: "Voor Wagner heb ik nog niet genoeg profiel" (foto NRC Handelsblad/Maurice Boyer). Moskou verhuizen, maar de woningnood daar dwartboomt dat verlaten. De meeste Russen begrijpen, dat zij in door een crisis besmetten, maar het valt ons zeer zwaar. We rekenen op hulp uit het Westen, de economie is slechter dan vroeger en de bureaucratie nog even groot als altijd. Vóór Gorbatsjov zijn veel van onze kantenaars gevlucht. U weet wel, dat het werk hier op een hoger peil staat dan in mijn land. Ik heb nog nooit zo gewerkt als nu en dat maakt me bang en onzeker."

GÉZA FRID (1904-1989)

Veelzijdig en prominent

Door KASPER JANSEN

Onder traurige omstandigheden is Géza Frid, befaamd pianist, componist, verzetman, muziekrecensent en auteur, overleden op 85-jarige leeftijd. Hij beoefde alle kunstvormen die hij op 30 augustus had opgelopen in een verzorgingshuis in Bergen aan Zee, waar hij in bad het water over zich heen kreeg. Frid was nog maar kort in het tehuis, vijftig jaar lang woonde hij in de Amsterdamse Van Eggenstraat vlak achter het Concertgebouw, waarin zich een groot deel van zijn leven afspeelde. Frid was een opmerkelijk musicus en bezat een bijzondere persoonlijkheid met provocerende aspecten. Zo zei hij bijvoorbeeld dat de opera van Wagner hem veel te kort duurde, terwijl de miniaturen van Webern weer langte men in seconden telt, veld te lang waren. Frid had een scherp oordeel, maar was — ook als criticus voor *Het Vijfde Volk* — mild.

Zo bespeurde hij moed bij de generatie jonge componisten, waarvoor de traditioneel gevormde componist de oren niet mocht sluiten. En dat "traditioneel" was bij Frid zeker niet overdeet; hij was zelf een leerling van Bartók.

Géza Frid werd op 25 januari 1904 geboren in Miramarozsigt in Hongarije, zijn eerste openbare optreden gaf hij als zestiener. In Boedapest kreeg hij composities van Kodály en studeerde bij piano bij Bartók.

Wegens het opkomende fascisme in Hongarije ging Frid naar Frankrijk, in 1929 vestigde hij zich in ons land, waar hij in 1948 Nederlander werd. Tijdens de oorlog nam hij deel aan het kantenaarsverzet als versnaper van officiële papieren.

Frid was een prominent en uitvoerend kunstenaar: geveerd musicus, zeer bekoren literatuurlezer, bestuurslid van Buma, brast aan verschillende conservatoria. Hij kreeg prijzen en opdrachten en werd geridderd. Als concertpianist was Frid zeer succesvol, hij maakte talloze buitenlandse toernees.

Ook als kamermusikerpeler was Frid voortreffelijk, hij vormde daar's met violist Zoltan Szekely en pianist Luctor Pusse. Terrens was hij de vaste begeleider van sopraan Erna

Spoorenberg. Samen maakten zij in 1963 als eerste Nederlandse musicus na de Tweede Wereldoorlog een tournee door de Sovjet-Unie. Frid was daar eerder als zestiener geweest en had gespeeld voor Tolstoj, drie maanden voor diens dood. De vader van Frid had een reis van drie weken per koets naar het landgoed Jannja Polnaja gemaakt om zijn zoon aan de schrijver te laten voorstellen.

Hoewel Frid in ons land de grootste kenner was van Bartók, met wie hij een vriendschappelijke relatie had, was zijn houding ook naar Maurice Ravel, die hij in Parijs had leren kennen. Nadat Ravel in 1932 in het Concertgebouw de Nederlandse première van zijn *Pianoconcert* en de *Bohème* had geleid, liep Frid met hem tot zes uur 's morgens in het Vondelpark te redkavelen en te filosoferen.

Frid was de componist van tientallen muziekstukken, eerst Oost-Europen, later Frans georiënteerd en meestal aanpreken van aard. Zo kreeg hij samen met drie andere componisten van het Amsterdamse gemeentebestuur de opdracht om muziek te schrijven voor de kin van kunstschaterster Spojakstra. Zijn oeuvre stelde onder meer strijkkwartetten, de *Saite voor orkest*, door Pierre Montoux in Parijs voor het eerst gedirigeerd, de *Schopenhausercanta* en het *Concert voor twee violen* (1952) in première gebracht door Krebbers en Chof.

Op zijn zeventigste verjaardag in 1974 werd Frid gchuldigd met een jubileumconcert in het Amsterdamse Concertgebouw. Béla Bartók jr. sprak hem toe uit naam van Frid's Hongaarse muziekvrienden met wie hij nauwe relaties was blijven houden.

Géza Frid was ook de auteur van enkele boeken. In *Oog in oog met...* kadekde hij herinneringen op aan ontmoetingen met Tolstoj, Thomas Mann, Godfried Bonnus, Willem Mengelberg en Benito Mussolini. Zijn autobiografie schreef Frid onder de titel *In tachtig jaar de wereld rond*. Op de laatste pagina schreef hij dat zijn zoon daarvoor niet enthousiast was tevel een opvoeding van dertig onbelangrijke feiten, te weinig reflectie. Dat hij ook dat eijks vermeldde, tekende Géza Frid.

Первое выступление Хворостовского в Нидерландах

Я мечтаю о Беллини, Прокофьеве и Россини

Два месяца назад до тех пор неизвестный, но виртуозный российский баритон Дмитрий Хворостовский (27 лет) стал победителем конкурса "Певец мира 1989 года" в Кардиффе. Нидерландский театральный оркестр незамедлительно пригласил его дать два концерта в нашей стране, что стало его первым выступлением после Кардиффа за пределами Советского Союза.

ПИТЕР КОТТМАН

Дмитрий Хворостовский несколько смущённо заглядывает в репетиционную комнату Studio Amsterdam, расположенную на боковой улице Лейдсеплейн. Певец и оркестр впервые вместе, оркестр собран, темпы отрепетированы. Во время сцены смерти Родриго из оперы Верди "Дон Карло" всё пошло наперекосяк; Хворостовский охотно позволил прервать себя Жюлю ван Гессену, бессменному дирижёру и художественному руководителю молодого оркестра Нидерландского театра, основанного в 1985 году. Во время арии Альфонсо из "Фаворитки" Доницетти Хворостовский впервые вмешивается сам: это слишком медленно, говорит он, этот пассаж должен быть *moderato*. Днём позже, во время публичной репетиции в Концертгебау, он похвалил оркестр за их теперь уже удовлетворительную совместную игру.

Баритон Дмитрий Хворостовский родился в 1962 году в закрытом сибирском городе Красноярске, где он живёт до сих пор, ещё два месяца назад о нём ничего не было известно. Финал конкурса певцов Кардиффа, и особенно телевизионная трансляция ВВС всё изменили. С того момента, как к расавец Хворостовский, похожий на своего соотечественника Рудольфа Нуриева, вышел на сцену и спел свои первые ноты, все поняли, что здесь происходит нечто особенное. Перед нами был виртуоз, который именно потому, что был неизвестен, подарил публике волнующее ощущение личного открытия.

Контроль

Хворостовский - это природный талант, который благодаря многолетнему обучению в лучшем случае можно поставить на правильный путь. Он не только обладает выразительным, удивительно богатым для своего возраста голосом, который без труда заставляет оркестр играть роль второго плана, но и его техника и презентация соответствуют уровню самых великих. Его мастерство граничит с совершенством на каждом уровне, его убедительный драматический лиризм никогда не переходит в сентиментальность. Один только взгляд, заставивший замолчать аудиторию Кардиффа, которая слишком рано захлопала, показал интригующее самосознание. У Хворостовского есть всё, чтобы стать мегазвездой.

В настоящее время его репертуар состоит из русского и итальянского бельканто.

Драматическая лирика - это его предпочтение. "Для Вагнера, - говорит он после репетиции, - у меня нет подходящих качеств. Я мечтаю о Верди, Беллини, Россини, Чайковском, Доницетти и Прокофьеве. Я хочу освоить "Евгения Онегина" Чайковского, но пока занят. Вагнер, к которому прикладывают руку многие певцы в Советском Союзе, требует более жёсткого, более инструментального голоса, чем у меня".

В возрасте семи лет, когда он мог по несколько часов пинать мяч в стену ("Моя мать всерьёз задавалась вопросом, всё ли в порядке с моей головой"), родители отправили его в музыкальную школу. Он брал уроки игры на фортепиано, а позже учился дирижировать хором. В семнадцать лет он играл в школьной эстрадной группе, когда старый педагог Шиндарёв открыл его голос. "Он обращал внимание на то, что он называл моими "природными" качествами, для него был важен не только голос, но и мой характер, и моя подача. Он

заставлял меня петь музыкальными фразами, без слов. Слова пришли позже; под его руководством я пел до боли в спине и конечностях, буквально до звёздочек в глазах". Родители не разрешили ему поступить в консерваторию в Москве; ему слишком нравилось то, что он сам называет "гулять до рассвета". Он учился в консерватории своего родного Красноярска под руководством педагога Екатерины Иофель и сразу после окончания в 1986 году стал солистом местной оперы. Сопрано и педагог Ирина Архипова, председатель недавно созданного Советского музыкального сообщества и, по словам Хворостовского, "мать всех талантливых певцов Советского Союза", убедила его принять участие в конкурсе в Кардиффе. То, что у него было протекции в жюри, не имело значения, учитывая его талант – он бы всё равно победил.

С Кардиффа у Хворостовского есть импресарио, англичанин Марк Хилдрю, который организует его выступления за рубежом. Сейчас есть предложения от многих больших западных оперных театров и концертных залов, таких как Глайндборн, Королевский оперный театр Лондона, Ла Скала в Милане, Парижская опера Бастилия, Нидерландский симфонический и Роттердамский филармонический оркестры. Его календарь также включает записи сольного концерта и оперу "Сельская честь" Масканьи с Джесси Норман, Хосе Каррерасом и Чечилией Бартоли. Однако большая часть его времени занята выступлениями в своей стране, до самых дальних уголков земного шара. Госконцерт недавно утратил свою монополию, но Советское музыкальное сообщество также представляет ему список концертов на выбор. Хотя не менее пятидесяти процентов его гонорара идёт в казну общества, Хворостовскому повезло, что он может выступать за рубежом, так как солистам Московского Большого театра обычно гораздо сложнее получить разрешение.

Когда его спросили, предупреждали ли его учителя об опасности того, что успех слишком быстро выжмет его голос, Хворостовский ответил смиренно: "Им не нужно предупреждать меня, я прекрасно знаю об этом риске. У меня просто не всё под контролем. Успех после Кардиффа ошеломляет меня, мне приятны выступления за рубежом. На следующие три года концерты в моей стране уже запланированы. В среднем у меня шесть выступлений за десять дней. Мне нужны деньги, хотя деньги тоже ничего не дадут, потому что у нас просто ничего нет. Перестройка и гласность создали беспрецедентный кризис, есть буквально нечего". Хворостовский хотел бы переехать в Москву ради карьеры, но отсутствие жилья там мешает этому желанию. "Большинство россиян понимают, что нужно пройти через кризис, но для нас это очень тяжело. Мы рассчитываем на помощь Запада, экономика сейчас хуже, чем раньше, а бюрократическая ситуация сложнее, чем прежде. До Горбачева многие наши артисты уезжали, оставаясь за границей; я не уверен, что сейчас они могут просто объявить о своём отъезде. Я сам слишком связан с русской культурой и слишком привязан к своей семье, чтобы захотеть уехать. Не могу сказать, больше ли мне нравится на Западе, я так мало его видел. Кроме того, я даже не говорю по-английски. Знаю, что работа здесь на более высоком уровне, чем в моей стране. Я никогда не работал так, как сейчас, и это заставляет меня бояться и чувствовать себя неуверенно".

Можно услышать 16/9, Музыкальный центр Вреденбург, Утрехт. 17/9, Концертгебау Амстердам, Гроте Холл, 20.15 час. Программа: арии Чайковского (в том числе из "Пиковой дамы"), Верди и Доницетти.

Дмитрий Хворостовский: "У меня ещё нет подходящих качеств для Вагнера" (фото NRC Handelsblad/Maurice Boyer)

Перевод Натальи Тимофеевой